

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
ISBN: 978-606-8624-17-4

SPECIFIC FEATURES OF LEGAL LANGUAGE

Adela Cornelia Iancu (Matei)
"Ovidius" University of Constanța

Abstract: Aflat în strânsă legătură cu gândirea juridică, limbajul juridic prezintă numeroase caracteristici specifice, dintre care am putea enumera - imprecizia, dificultatea de abordare, uneori ambiguitatea sau chiar neclaritatea.

Ne propunem prin această lucrare, să evidențiem toate aceste trăsături, dar și multe altele, însoțite în mod elocvent de exemple, deoarece, la o prima vedere, limbajul juridic ar putea părea foarte bine îngrijit, dar lupta care se dă permanent între tradiție și inovație în cadrul vocabularului terminologic, face ca acest tip de limbaj să devină un mozaic lingvistic.

Putem trage o concluzie pertinentă la o analiză amanunțită a limbajului juridic - deși prezintă anumite particularități, acesta se caracterizează prin aceeași rigoare și precizie, stilul oficial fiind singurul care se impune în situația redactării și susținerii oricărei acțiuni sau cereri în justitie.

Keywords: limbaj, juridic, lexic, terminologie, jurilingvistică

Abstract: Being closely related to legal thinking, legal language has many specific features, some of which are - the inaccuracy, the difficulty of approach, sometimes ambiguity or vagueness.

We want to try to highlight all these features in this paper, and many more, eloquently accompanied by examples because, at first glance, legal language might seem very neat, but the permanent struggle between tradition and innovation in the terminological vocabulary, makes this kind of language become a linguistic mosaic.

We can draw a reasonable conclusion from a detailed analysis of legal language - although it has certain peculiarities, it is characterized by the same rigor and precision, the only official style which is required when drafting and supporting any action or demand in court.

Keywords: language, legal, vocabulary, terminology, jurilinguistics

Limbajul juridic se află în stânsă legătură cu gândirea juridică. Am putea afirma că dreptul reprezintă o profesie a cuvintelor, limbajul juridic fiind mijlocul prin intermediul căruia sunt transmise normele. Într-o primă fază, putem spune că acesta are diverse funcții, și anume de comunicare și de fixare a cunoștințelor. Universul discursului juridic cuprinde doar o submulțime a elementelor limbajului natural, folosite în sens juridic.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
 Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
 ISBN: 978-606-8624-17-4

Limbajul juridic este acel limbaj folosit de magistrați (judecători sau procurori), avocați, consilieri juridici sau alți participanți la procesul civil ori penal. Principala sa caracteristică este că, pe lângă fondul de termeni principali preluați din limbajul normativ, folosește și o serie de termeni ce reprezintă creații ale jurisprudenței (ale practicii judiciare) sau chiar ale doctrinei juridice (ale literaturii de specialitate).

Relațiile ce se stabilesc între anumite limbaje, a reprezentat o preocupare constantă a lingviștilor români, printre care Iorgu Iordan, Ion Coteanu sau Gheorghe Ivănescu. Înțelegem prin *limbaj* modul în care o limbă este vorbită în cadrul unui grup de indivizi într-un anumit sector de activitate. Limbajul ar fi o variantă a limbii literare, așa cum considera Ion Coteanu, fiind rezultat al restricțiilor: „...sistem lingvistic mai mult sau mai puțin specializat în redarea conținutului de idei specifice unei activități profesionale, unuia ori mai multor domenii din viața social-culturală [...] orice limbaj nu este decât limba căreia i se atribuie o destinație specială”¹

Relația termenilor *limbaj* și *stil* a fost dezbatută de profesorul Ivănescu², cel din urmă fiind însoțit de determinantele “funcțional” sau “al limbii”, fiind preluat după Școala Lingvistică de la Praga. Între *stil* și *limbă de specialitate* a intervenit o stare de confuzie, fapt considerat de profesorul Ivănescu ca fiind o eroare de ordin teoretic.

Dacă limba comună însumează totalitatea cuvintelor și combinațiilor de cuvinte folosite în mod curent, lexicul specializat cuprinde toate elementele lexicale care sunt legate de o activitate specifică, folosite de un grup de vorbitori în interacțiunea lor scrisă sau orală, în cadrul unui domeniu cultural sau profesional. Un lexic specializat este utilizat și în cazul limbajului juridic, legătură foarte strânsă dintre acesta și limba comună fiind stabilită la nivelul termenilor cu unul sau mai multe sensuri comune, a cuvintelor polisemantice. Există termeni ce au un sens juridic, dar totodată și unul sau mai multe sensuri în alte limbaje specializate (anchetă, recidivă), precum și termeni ce aparțin exclusiv limbajului juridic (casație, a extrăda)³.

Alături de terminologie, apare și disciplina numită *lingvisticajuridică* (jurilingvistică)⁴ care a fost creată după modelul unor termeni precum : *etnolingvistică*, *psiholingvistică*, *sociolingvistică*, și care își prezintă ca obiect de studiu limbajul juridic, cuprinzând atât terminologia juridică cât și discursul juridic. Acest domeniu investighează modul în care limba

¹ I. Coteanu, *Stilistica funcțională a limbii române*, București, EA, 1973, p. 46. Termenii *variantă* și *limbaj* îi întâlnim și în studiul „Idiostilul” al aceluiași autor, în vol. *Sistemele limbii*, București, EA, 1970, p. 45.

² Cf. *Stilurile limbii literare* în „Convorbiri literare”, 1972, nr. 5, p. 11. Vezi și I. Iordan, *Limba literară. Privire generală*, în LR, III, 1954, nr. 6, p. 61 ; I. Coteanu, *Structura stilistică a limbii*, în LR, XI, 1962, nr. 4, p. 361, *Reflecții asupra stilisticii funcționale*, în SLLF, II, p. 125 și *Româna literară și problemele ei principale*, București, 1961, p. 54–56 ; I. Gheție, *Introducere în studiul limbii române literare*, București, EȘE, 1982, p. 148–170.

³ « Certains mots n’ont de sens, dans une langue, qu’au regard du droit. [...] Ils n’ont aucune autre fonction que celle d’exprimer, dans la langue, des notions juridiques. On pourrait proposer de les nommer termes d’appartenance juridique exclusive. » (G. Cornu, *Linguistique juridique*, Paris, Montchrestien, 1990, p. 20).

⁴ Termenul *jurilingvistică* < fr. *jurilinguistique*

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
 Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
 ISBN: 978-606-8624-17-4

este folosită într-un cadru juridic pentru a construi un limbaj specializat. Sintagma *lingvistică juridică* este atestată în bibliografia românească într-un studiu realizat de Barbu Berceanu⁵ adresat juriștilor, fiind prezentată ca o disciplină ce are ca obiect activitatea lingvistică în domeniul dreptului. Limbajul juridic cuprinde atât elemente de limbă comuna, cât și elemente specifice, aspect numit de către Jean-Louis Sourieux și Pierre Lerat “caracterul compozit al limbajului juridic” (*caractère composite du langage juridique*).

Paradoxal, limbajul juridic se prezintă a fi foarte îngrijit, dar în același timp, aparent ambiguu.

Există și un *ecran lingvistic* în cadrul limbajului juridic, așa cum observă Gerard Cornu⁶, precizând ca acesta nu poate fi înțeles decât de specialiștii din domeniu, și tocmai faptul că nu este accesibil tuturor membrilor comunității lingvistice, îi conferă unicitate.

Douăzeci și două de caracteristici ale limbajului juridic sunt analizate pentru limba engleză de către David Mellinkoff. Acesta percepe limbajul juridic ca fiind imprecis, dificil de abordat, chiar și pentru persoanele inițiate în domeniu. El caracterizează acest limbaj ca fiind : greoi, neclar, pompos și vag (*wordy, unclear, pompous and dull*)⁷. Stéphane Chatillon dezbate „opacitatea vocabularului juridic”, precizând că orice domeniu de activitate are o terminologie specifică, care nu este întotdeauna accesibilă profanilor⁸.

Cu toate acestea, claritatea se numără printre cerințele fundamentale ale limbajului juridic⁹.

Ca toate limbajele, limbajul juridic utilizează un set de concepte (noțiuni), adică acele categorii logice fundamentale menite să desemneze obiecte, fenomene, procese, activități, proprietăți ale obiectelor sau relații între ele. Aceste concepte sunt exprimate prin cuvinte, folosite atât individual, cum este cazul noțiunilor simple (contract, instanță, infractor etc.), sau grupate, sub forma unor noțiuni compuse (contract de societate, instanță de apel, infractor minor s.a.)

⁵ Cf. *Dreptul și limba. Știința dreptului și lingvistica. Succinte considerații teoretice și aplicative*, in „Studii și cercetări juridice”, XXVI, 3, 1981, p. 247–266.

⁶ « La communication du droit se heurte à un écran linguistique. Le profane en retire un sentiment d'étrangeté. Le langage du droit existe parce qu'il n'est pas compris. Il est en dehors du circuit naturel d'intercompréhension qui caractérise les échanges linguistiques ordinaires entre membres d'une même communauté linguistique. » (G. Cornu, *Op. cit.*, p. 18–19).

⁷ D. Mellinkoff, *The Language of the Law*, Boston, Little, Brown and Company, 1963, p. 3–29.

⁸ S. Chatillon, *Droit et langues*, in « Revue internationale de droit comparé », no 3, 2000, p. 687.

⁹ H. Batiffol, *Observations sur la spécificité du vocabulaire juridique*, in « Mélanges dédiés à Gabriel Marty », Université des Sciences Sociales de Toulouse, 1978, p. 29 : « Il faut enfin que le vocabulaire juridique permette la clarté des propositions dans lesquelles il s'insère. La persistance de la réclamation de la clarté est donc bien explicable : autant le public comprend qu'un médecin ou un ingénieur use des termes ignorés de la langue usuelle, parce qu'ils désignent des objets que le non spécialiste ne connaît pas, autant l'obligation de connaître les lois et de les respecter paraît appeler un vocabulaire que chacun comprenne », și p. 35 : « la langue juridique est la première enveloppe du droit, qu'il faut nécessairement traverser pour aborder l'étude de son contenu » vezi și H. Capitant, *Vocabulaire juridique*, Paris, PUF, 1930, p. 7

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
 Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
 ISBN: 978-606-8624-17-4

Unii termeni desemnează realități strict juridice – de exemplu *chirografar* (creditor lipsit de garanții reale sau personale, a cărui creanță este garantată cu patrimoniul general al debitorului) sau *litispendență* (situații când același litigiu a fost supus spre soluționare în fața a două organe de jurisdicție de același grad).

Există, de asemenea, și termeni strict juridici la origine, care au trecut treptat și în limbajul comun, cum ar fi *rechizitoriu* - ce desemna la origine (și continuă să desemneze) actul prin care procurorul dispune trimiterea în judecată a inculpatului, sintetizând totodată argumentele pe care se sprijină acuzarea. Acest termen a fost preluat și de vorbitorii nejurisți ai limbii române, în sensul figurat de acuzare gravă și violentă.

De menționat este și fenomenul îmbogățirii limbajului juridic cu termeni de specialitate provenind din alte limbaje speciale –financiar-bancar, medical, economic, informatic etc., ca o reliefare a procesului continuu de îmbunătățire și adaptare a dreptului la realitățile sociale noi, realități ce se cer a fi reglementate.

Limbajul juridic românesc a evoluat în direcția asigurării clarității, conciziei, proprietății termenilor, printr-un proces de modernizare și specializare la toate nivelele. Dacă am încerca să observăm evoluția procentului de întrepătrundere dintre lexicul limbii comune și terminologia legală, constatăm o descreștere treptată a numărului de cuvinte din lexicul comun, neologismul latino-romanesc fiind predominant începând cu secolul al XIX-lea. Acesta permite o exprimare lipsită de ambiguitate, precisă a conceptelor juridice.

Elemente specifice limbajului juridic întâlnim încă din 1646 în Moldova în *Carte românească de învățătură* sau *Pravila lui Vasile Lupu*, sau în 1652, în Muntenia, în *Îndreptarea legii* sau *Pravila lui Matei Basarab*, unde, încă din această fază timpurie, putem lesne observa o diferențiere stilistică între documentele particulare – apropiate de limba vorbită a epocii (ex: „...și pentru acea dumnezeiască botejune grăiaște domnul: ori fiecine carele nu se va naște de în apa și cu duhul, acela nu va intra intru împărăția cermlor. Dece de vreami de copiii cei mici cari se-au robit sau se-au tîmplat, într-un chip de i-au aflat nișcare creștini pre cai sau pe într-alte locuri¹⁰ ...”; actele cu caracter judiciar¹¹ – în care predomina un stil narativ greoi, încărcat cu formule convenționale și textele legislative¹² – caracterizate prin încercarea de constituire a unei terminologii specializate, a unor tipare morfo-sintactice¹³.

Întâlnim în aceste texte, de asemenea, și cuvinte vechi românești, ce intra în componența unui lexic juridic traditional, cum ar fi *arătare* – proba, *a feri* – a respecta o lege, sau a se supune acesteia, *tocmire* – convenție, etc; numeroase slavonisme: *canon* – pedeapsă fizică, *tortură*, *zapis* – document, etc.

¹⁰

https://archive.org/stream/IndreptareaLegii.PravilaCeaMare1652/IndreptareaLegii.PravilaCeaMare1652_djvu.txt

¹¹Vezi Dimiu, 1937.

¹²Barborică, 1969, p.44; Rosetti; Cazacu; Onu, 1971, p.234.

¹³Vezi Barborică, 1969, p.43.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
 Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
 ISBN: 978-606-8624-17-4

O evoluție importantă în direcția modernizării limbajului juridic normativ, este marcată de perioada dintre anii 1780 și 1865. Putem afirma astfel, că la mijlocul secolului al XIX-lea, acest stil funcțional se prezenta deja sub o formă modernă¹⁴. Cu toate acestea, evoluția limbajului juridic normativ nu a avut un ritm uniform în toate compartimentele sale, cea mai

rapidă și profundă transformare înregistrându-se la nivelul lexicului, în timp ce sintaxa și fizionomia stilistică au evoluat ceva mai lent în primele decenii ale secolului al XIX-lea¹⁵.

Se dă o luptă între tradiție și inovație, ceea ce face ca terminologia juridică românească să se prezinte sub forma unui *mozaic lingvistic*¹⁶ în prima parte a secolului trecut. Astfel, cuvinte din lexicul comun coexistă cu elemente populare cu caracter arhaic (ex: *jalobă* – plângere, *strâmbătate* – nedreptate¹⁷), neologisme împrumutate din limba latină (testament, contract, autoritate, etc), elemente din limba maghiară din Ardeal (*felelui* – a garanta, *chizeșiu* – garantat¹⁸), din limba turcă (*nizam* – poruncă, *sinet* – act) sau rusă (*dela* – afacere, *predlojenie* – hotărâre¹⁹) în Muntenia și Moldova. Tot aici, acest proces de modernizare a lexicului juridic se intensifică după anul 1830, prin fenomenul numit *reromanizarea* limbii române – termenii nelatini sunt înlocuiți de neologisme latino-romanice adaptate la sistemul limbii române, termeni precum *testament* sau *succesor* iau locul grecismelor *diata* și *clironom*, etc.

Modernizarea sintaxei limbajului juridic evoluează mai lent decât a sintaxei limbii literare, de menționat fiind frecvența construcțiilor cauzale, a verbelor la imperativ și viitor, precum și înlocuirea unor perifraze și elemente de relație cu neologisme specializate²⁰.

În opinia noastră, codurile promulgate în epoca lui Cuza, sunt de o importanță incontestabilă pentru fixarea limbajului juridic românesc, într-o formă cât mai apropiată de cea actuală²¹, dacă urmarim evoluția acestuia de la apariția codurilor până în prezent, evidențiind atât elementele de continuitate cât și cele de inovație.

Conceptul de *limbaj* este fundamental atât pentru știința retoricii, cât și pentru știința dreptului. Regulile și prescripțiile sale elementare trebuie să rezoneze cu intenția esențială a locutorului – anume aceea de a descrie realitatea (în acest caz limbajul are o *funcție referențială*), sau de a o depăși (cum se întâmplă în cazul *funcției sale retorice*). Omițând intenționat numeroasele clasificări ce au fost atribuite conceptului de *limbaj*, în funcție de specializările sale, vom insista asupra distincției dintre *limbajul de tip descriptiv* și *limbajul de tip poetic*.

¹⁴Vezi Coteanu, 1960, p.65 și Diaconescu, 1974 a, p.120.

¹⁵Gheție, 1978, p.142.

¹⁶Cf.Munteanu; Țăra, 1978, p.218

¹⁷Todoran, 1962, p.109.

¹⁸Ibidem, p.116-117.

¹⁹Un bogat material ilustrativ în acest sens este consemnat și comentat de Bulgăr (1962) și Saramandu (1986).

²⁰ Gheție, 1978, p.143; Diaconescu, 1974 a, p.120.

²¹Referindu-se la stilurile literare din perioada 1881-1960, Gheție (1978, p.209) observă că „stilul juridic-administrativ înregistrează cele mai puține modificări, fizionomia sa păstrându-se aproape neschimbată”.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016
ISBN: 978-606-8624-17-4

Limbajul de tip descriptiv respectă regulile clasice ale discursivității (biunivocitatea relației de semnificare și referențialitatea, adevărul), în timp celimbajul de tip poetic, marcat de transcenderea referențialului, se distinge prin intenția sa persuasivă și abaterea de la norma de limbaj.

Limbajul juridic, ca orice limbaj specializat, este aproape fără excepție unul de tip descriptiv, prin urmare, discursul legal este unul designativ, ca mod de semnificare prin limbaj, iar ca mod de utilizare a limbajului, discursul juridic este unul incitativ. Actul legal înfăptuit de legiuitor, presupune rigoare, acuratețe de limbaj și sobrietate. Prin urmare, limbajul juridic *normativ* tinde spre monosemie și monoreferențialitate, propunându-se totodată evitarea oricarei ambiguități derivând din polisemie.

Deși prezintă anumite particularități, limbajul judiciar se caracterizează prin aceeași rigoare și precizie. Stilul oficial este singurul care se impune în situația redactării și susținerii oricărei acțiuni sau cereri în justiție. Această situație este respectată indiferent dacă are drept scop sesizarea organului jurisdicțional sau investirea lui cu judecarea unei cauze, fie că urmărește formularea diverselor precizări, cereri de probațiune etc. Aceleași rigori de limbaj trebuie să fie respectate și de către înalta instanță de judecată, în momentul elaborării și motivării diferitelor hotărâri judecătorești.

Totuși, trebuie să precizăm faptul că există anumiți vorbitori ai limbajului juridic, avocații de exemplu, uneori și magistrații sau procurori, care apelează frecvent la funcția persuasivă a limbajului, în special cu ocazia susținerii pledoariei, adică expunerii concluziilor asupra fondului.

Prin urmare, funcția persuasivă a limbajului legal se regăsește în cadrul discursului juridic, reprezentând un atu al avocatului și, într-o oarecare măsură, al magistratului procuror, fiind valorificată intens în *pledoarie*.

Prin urmare, putem vorbi despre trei forme ale limbajului juridic: *limbajul normativ*, care este specific legiuitorului, *limbajul judiciar*, întrebuințat îndeosebi în activitatea organelor jurisdicționale civile, penale, administrative etc., și *limbajul juridic persuasiv*, frecvent dedicat pledoariei avocatului.

Limbajul normativ

Limbajul normativ impune un stil sobru, caracterizat fiind prin monosemie și monoreferențialitate, calități exprimate sugestiv prin „le style de loi este la loi meme” – stilul legii este însăși legea²². De asemenea, caracteristică limbajului normativ este firava graniță dintre enunțurile constatative și cele performative, deoarece aproape toate enunțurile constatative pot fi exprimate și sub formă performativă.

Limbajul judiciar

²² Gheorghită Mateut, Arthur Mihăilă, op. cit., p. 54

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
 Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2016
 ISBN: 978-606-8624-17-4

Limbajul judiciar este utilizat în activitatea judiciară de către avocați, magistrați sau alți participanți la actul juridic, la procesul civil sau penal. Acesta se folosește, pe lângă termenii preluați din fondul limbajului normativ, de o serie de termeni ale jurisprudenței sau ale doctrinei juridice (literatura de specialitate), cum ar fi *acțiunea civilă* – adică în sensul de cerere de chemare în judecată, *note de ședință* – acele înscrisuri în care părțile își expun punctele de vedere, sau *instanța supremă* – pentru Înalta Curte de Casație și Justiție. Și acest tip de limbaj ilustrează granița subțire dintre stilul descriptiv, constatativ și încărcătura sa ilocuționară.

Limbajul juridic persuasiv

Numeroase pledoarii scilpitoare sau modele de oratorie scântâietoare sunt consemnate în arhive, unde figurile de stil folosite cu moderație și inteligență dau nota finală de originalitate și rafinament unui discurs juridic de rang înalt, ce vizează atât informarea, dar mai ales *persuadarea* auditoriului. Specifice acestor discursuri juridice sunt acele celebre verbe performative – *declar, vă avertizez, susțin, mă opun, solicit, etc.*, însoțite de o anumită topică, intonație sau accent, precum și de un limbaj corporal mai mult decât sugestiv: brațele deschise, degetul ridicat acuzator, etc.

Limbajul are un rol social de necontestat. Unele contexte sociale mai deosebite, impun utilizarea unui limbaj aparte formulat, urmărindu-se fie impunerea solemnității, fie inducerea respectului față de anumite momente, persoane, evenimente, etc. Limbajul utilizat, însoțit de un comportament aferent, urmăresc respectarea unor norme prestabilite, fie prin tradiție, prin decizii ale unor instanțe corespunzătoare, sau chiar improvizate pe loc. Limbajul ceremonial, de protocol, nu are o funcție informativă (obținerea de informații), nici comunicativă, și nici expresivă. Am putea spune că toate acestea funcționează mai degrabă ca un sistem, evidențiindu-se aspectul pragmatic al enunțurilor protocolare – de exemplu în pronunțarea unor sentințe sau la jurământul depus de un martor în instanță.

Bibliografie:

Barborică, Elena, 1969 - *Aspecte ale vocabularului juridic din secolul al XVI-lea*, în AUBLLR, XVIII, 1, p.41-46.

Batiffol, H. 1978, *Observations sur la spécificité du vocabulaire juridique*, in « Mélanges dédiés à Gabriel Marty », Université des Sciences Sociales de Toulouse

Coteanu, Ion, 1960 - *Stilurile moderne ale limbii române literare*, în LR, IX, 2, p.58-70.

Chatillon S. 2000, *Droit et langues*, in « Revue internationale de droit comparé », no 3
 Dimiu, Radu, 1937 - *Stilul juridic al actelor vechi*, în “Revista Fundațiilor Regale”, IV, 6, p.584-600. Eminescu Yolanda 1973, *Pledoarii celebre*, Editura Academiei, Bucuresti

Gheție, Ion, 1978 - *Istoria limbii române literare*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.

Gheție I. 1982, *Introducere în studiul limbii române literare*, București, EȘE

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)
CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication
Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2016
ISBN: 978-606-8624-17-4

Mateuţ, Gheorghită; Mihăilă, Arthur, 1998 - *Logica juridică*, Bucureşti, Editura Lumina Lex.

Munteanu, Ştefan; Țăra, Vasile, 1978 - *Istoria limbii române literare*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică.

Mellinkoff, D. 1963 *The Language of the Law*, Boston, Little, Brown and Company

Roland H. 2002, *Lexique juridique. Expressions latines*, 2ème édition, Paris, Litec

Rosetti, Al.; Cazacu, B.; Onu, Liviu, 1971 - *Istoria limbii române literare. Vol.I - De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, ediţia a doua revăzută şi adăugită, Bucureşti, Editura Minerva

Saramandu, Manuela, 1986 - *Terminologia juridic-administrativă românească în perioada 1780-1850*, Bucureşti, TUB

Stoichiţoiu Ichim, Adriana, 2006 *Semiotica discursului juridic*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti,

Ştef Felicia *Dicţionar de expresii juridice latineşti*, Bucureşti, Editura Oscar

Todoran, Romulus, 1962 - *Contribuţii la studiul terminologiei juridico-administrative româneşti din Transilvania de la începutul secolului al XIX-lea*, în: *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, III, Bucureşti, Editura Academiei, p.103-136.